

NEMZETKÖZI HALLGATÓI MOBILITÁS

Számos ország, valamint felsőoktatási intézmény kiemelt célja a felsőoktatás nemzetköziesítése, melynek leglátványosabb eleme a hallgatói mobilitás. A koronavírus-járvány azonban e területet is felforgatta, több azonnali, kezelendő hatással, illetve olyan új tapasztalatokkal, amelyek a mobilitás jövőjét is meghatározhatják.

Háttér

Bár előzményei korábbra nyúlnak vissza, a felsőoktatás nemzetköziesedését a '80-as évek óta övezi jelentős figyelem. A fogalom számos különböző jelenséget takar, melyek az évtizedek alatt komoly változásokon is átestek. Általánosságban azonban egy olyan folyamatként írható le, mely során a felsőoktatás céljaiba, működésébe vagy megvalósításába egy nemzetközi, interkulturális vagy globális dimenzió épül be ([Knight 2003:2](#)). Háttérében olyan – az idők során és területenként változó, illetve eltérő hangsúllyal megjelenő – **hajtóerők** állnak, mint például a békére való törekvés, a kultúrák közötti megértés előmozdítása, a gazdasági versenyképesség növelése, egyes külpolitikai célok megvalósítása, a globális problémák megoldására való törekvés, a demográfiai változások, vagy épp az oktatás minőségének javítása ([Knight 2004](#)). (További részletekért lásd: [Derényi 2018](#).)

A nemzetköziesedés leginkább szembeötlő dimenziója a **hallgatói mobilitás**, mely az utóbbi évtizedekben jelentős növekedést mutatott. Míg 1998-ban világszerte 2,2 millió hallgató tanult külföldi felsőoktatási intézményben, addig **2018-ban számuk elérte az 5,6 millió főt** ([OECD 2020](#)). Ugyanakkor az abszolút számok emelkedése a felsőoktatási expanzió következménye, a nemzetközileg mobil hallgatók aránya két százalék körül stagnál ([Teichler 2017](#)).

A hallgatói mobilitás **többféle szempont mentén kategorizálható** (lásd [Teichler 2017](#)), így például:

- Egy adott ország szempontjából beszélhetünk **befelé és kifelé irányuló mobilitásról**.
- Célja szerint irányulhat egy fokozat megszerzésére (**diplomamobilitás**), vagy lehet időszakos oktatásban vagy szakmai gyakorlaton való részvétel (**kreditmobilitás**).
- A küldő és fogadó országok, illetve felsőoktatási intézmények oktatási színvonala alapján megkülönböztethetünk **vertikális és horizontális hallgatói mobilitást**. Míg a vertikális esetén a fogadó ország és intézmény magasabb minőségű oktatást nyújt a küldő országénál és intézményénél, addig horizontális mobilitásnál hasonló színvonalat képviselnek.

Miközben a hallgatói mobilitás megítélése túlnyomórészt pozitív, egyes szerzők (pl. [Knight, 2012](#); [Teichler, 2017](#); [Yang 2019](#)) szerint több figyelmet kellene fordítani – nem várt és nem szándékolt – **negatív követ-**

- A hallgatói mobilitás növekvő tendenciát mutatott az utóbbi évtizedekben. 2018-ban világszerte 5,6 millió hallgató tanult külföldi felsőoktatási intézményben.
- Az európai folyamatokra gyakran tekintenek a felsőoktatás nemzetköziesítésének jó gyakorlataként. Ennek sarokkövei az Erasmus program és a bolognai folyamat.
- A hazai felsőoktatásra vonatkozó középtávú kormányzati stratégia, a "Fokozatváltás a felsőoktatásban" célként jelölte meg a nemzetköziesedés fokozását. Ezt szolgálja pl. a Campus Mundi és a Stipendium Hungaricum program.
- A koronavírus-járvány miatti korlátozások a nemzetközi hallgatói mobilitás terén is új helyzetet teremtenek.
- A hallgatók megváltozott mobilitási tervei jelentősen csökkenthetik az intézmények bevételeit.
- Egyes intézmények bíznak benne, hogy a virtuális mobilitás megoldást jelenthet, de sok hallgató elzárkózik ettől a lehetőségtől.
- Sok külföldi hallgató számolt be negatív tapasztalatokról a járvány miatt, pl. szorongásról, izolációról vagy diszkriminációról.

kezményeire is. Ilyenek például az egyes fejlődő országokat súlyosan érintő agyelszívás, a felsőoktatás túlzott kommercializálódása, mely háttérbe szoríthatja annak eredeti céljait, szerepét és értékeit, vagy épp a külföldi hallgatók által megélt problémák és nehézségek.

A MOBILITÁS ÖSZTÖNZÉSÉRE IRÁNYULÓ SZAKPOLITIKÁK

Az elmúlt évtizedek európai folyamataira – a kiküszöbölendő nehézségek ellenére is – gyakorta hivatkoznak a felsőoktatás nemzetköziesítésének jó gyakorlataként. Ennek két kulcstényezője az [Erasmus program](#) és a [bolognai folyamat](#).

Az [Erasmus](#) 1987-ben indult, és kezdetben kizárólag a felsőoktatási hallgatók mobilitásának ösztönzésére irányult, de idővel céljai és célcsoportjai bővültek. A 2014 és 2020 közötti utódprogramja, az **Erasmus+ már oktatási, képzési, ifjúsági és sporttal kapcsolatos intézkedéseket is támogat**. Konkrét céljai között szerepel például a munkanélküliség csökkentése, a felnőttkori tanulás előmozdítása vagy épp a fiatalok európai demokráciában való részvételre való ösztönzése is. A felsőoktatási mobilitás azonban továbbra is a kezdeményezés központi elemének tekinthető. **A program 34 országra terjed ki**, az EU-tagállamok mellett az Egyesült Királyságra, az Észak-macedón Köztársaságra, Izlandra, Liechtensteinre, Norvégiára, Szerbiára és Törökországra.

2014 és 2018 között kétmillió felsőoktatási hallgató és oktató vett részt az Erasmus+ programban ([Európai Bizottság, 2019](#)). A hatásvizsgáló [tanulmány](#) megállapította, hogy a mobilitási programban résztvevő hallgatók – többek között –:

- új tanulási módszereket ismernek meg, ami javítja tanulmányi teljesítményüket;
- tudatosabbá válnak karrierterveiket illetően;
- rövidebb idő alatt megtalálják első munkahelyüket;
- elégedettebbek későbbi munkájukkal;
- gyakrabban helyezkednek el külföldön (közülük a dél- és kelet-európai országok

végzettjei jellemzően Nyugat-Európában keresnek munkát, míg az észak- és nyugat-európaiak saját régiójukban maradnak).

A programban nem résztvevő hallgatók a személyes okok mellett főként **az anyagi problémákat említették a részvétel korlátjaként**. Több olyan tényezőt azonban, ami korábban akadályozta a részvételt, mint pl. az információhiány vagy az ösztöndíj összegét érintő bizonytalanság, sikerült jelentősen csökkenteni. **A program 2021 és 2027 közötti folytatására szánt keretösszeg 26,2 milliárd euró**, ami lehetővé teszi, hogy még inkluzívabbá válhasson (Európai Parlament, [2020.12.11.](#), [2021.02.22.](#)). A program új szakaszában az Egyesült Királyság már nem vesz részt ([Európai Bizottság](#)).

Az európai felsőoktatás nemzetköziesedésében jelentős szerepet játszó másik tényező a [bolognai folyamat](#). 1998-ban az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország és Olaszország oktatási miniszterei a [Sorebonne-i Nyilatkozat](#)ban leszögezték, hogy Európa gazdasági versenyképességének növeléséhez szükséges a felsőoktatási szereplők – hallgatók, kutatók és oktatók –, valamint a diplomások mobilitásának elősegítése. Az 1999-es [Bolognai Nyilatkozat](#) ezt a gondolatot vitte tovább, célként meghatározva az Európai Felsőoktatási Térség (EFT) megteremtését, elköteleződve a strukturális reformok és a közös értékek mellett. **A folyamatos reformok hozzájárulnak a felsőoktatás minőségének növeléséhez, a különböző felsőoktatási rendszerek összehangolásához és ezáltal a mobilitás növeléséhez**. Kezdetben 29 ország közöttük Magyarország – csatlakozott a kezdeményezéshez, **ma már 49 ország a tagja** ([Csekei, 2017](#); [Európai Bizottság](#); [European Higher Education Area](#)). Az érintett államok oktatásügyi miniszterei konferenciákon határozzák meg az EFT továbbfejlesztésének irányait és az ezekhez kapcsolódó kötelezettségeket. A 2020-as római konferencián kiadott miniszteri [közlemény](#), mely az együttműködés harmadik évtizedét alapozza meg, egy inkluzív, innovatív és összefonódó felsőoktatási térség mellett köteleződött el, mely egy fenntartható, összetartó és békés Európa alapja lehet.

A hazai felsőoktatásra vonatkozó középtávú kormányzati stratégia, a [Fokozatváltás a felsőoktatásban](#) célként jelölte meg a nemzetköziesedés fokozását, illetve mind a befelé, mind a kifelé irányuló hallgatói mobilitás növelését. Az Erasmus+ program mellett ennek elérését szolgálja a [Campus Mundi](#), valamint a [Stipendium Hungaricum](#) program is. A stratégia kiemeli, hogy a külföldi hallgatók Magyarországra vonzása ellensúlyozhatja a hazai negatív demográfiai trendet, növeli az intézmények kulturális sokszínűségét, valamint az önköltséges hallgatók által a felsőoktatási intézmények fontos bevételi forrásává válhat, erősítve önfenntartó képességüket.

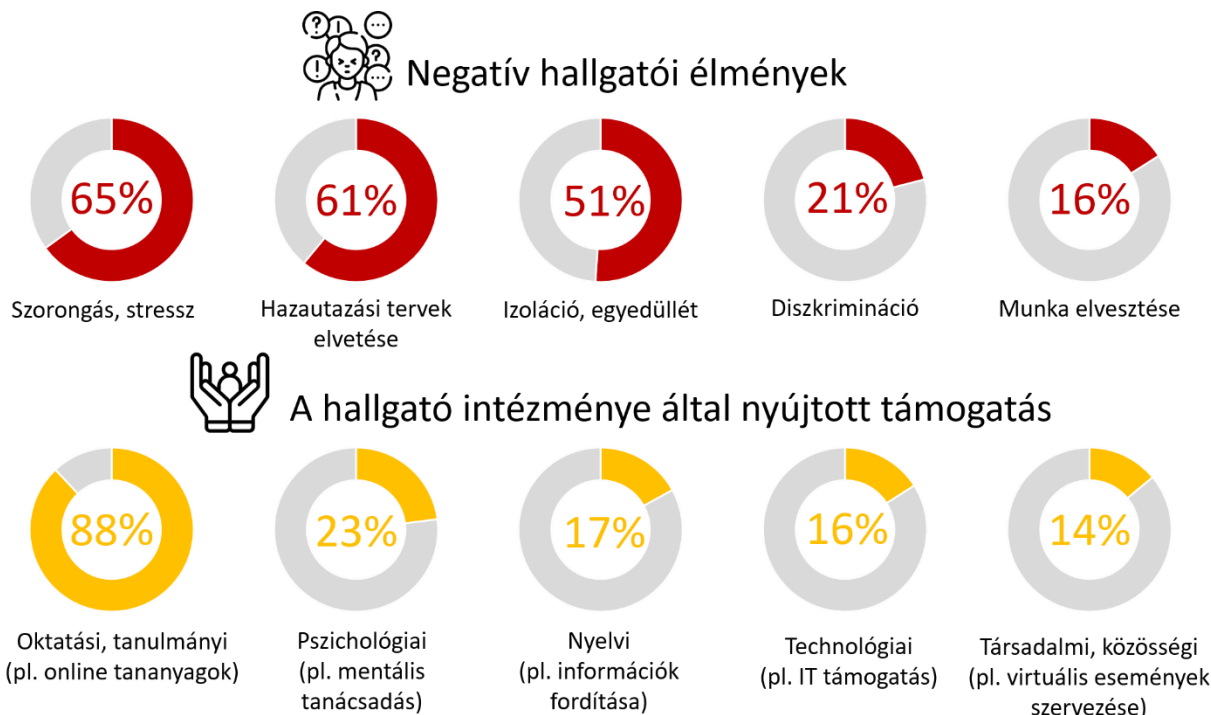
Arról, hogy e folyamatok következtében mennyire vált kiterjedt jelenséggé a Magyarországra irányuló hallgatói mobilitás, milyen motivációval érkeznek a hazánkban tanuló külföldi hallgatók, illetve milyen haszna, hatásai vannak az itt tartózkodásuknak, a [2021/7. Infotabló](#) nyújt áttekintést.

A JÁRVÁNYÜGYI INTÉZKEDÉSEK HATÁSAI

A koronavírus-járvány miatti korlátozások a nemzetközi hallgatói mobilitás terén is új helyzetet teremtenek. Egyrészt hatással bírnak a külföldi tanulmányok megkezdésére és a jövőbeli tervekre. Másrészt a tanulmányaikat nem megszakító külföldi hallgatók számos, új típusú kihívással szembesülnek.

Az Egyetemek Nemzetközi Szövetségének (IAU) [globális felmérése](#) – mely 2020. március 25. és április 17. között zajlott – a járványügyi intézkedések azonnali hatásait vizsgálta. Ekkor a válaszadó felsőoktatási intézmények 89 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a járvány befolyásolta a nemzetközi hallgatói mobilitást. Számos megkérdezett a későbbiekben is a bejövő nemzetközi hallgatók számának csökkenését vetítette előre, tartva attól, hogy ez az intézmény bevételeire is negatívan hat majd. Emellett az intézmények 60 százaléka számolt be arról, hogy a járvány miatt megnőtt a virtuális mobilitás és/vagy az együttműködő online tanulás. Az a vélekedés is ki-

1. ábra: Stipendium Hungaricum hallgatók tapasztalatai a járvány idején

Adatfelvétel időpontja: 2020. június közepe – július vége. Megkérdezettek: 7994 Stipendium Hungaricum hallgató.

Forrás: [Infoszolg/Kasza Georgina \(2020. október 1.\)](#)

lakult, hogy **az online formák a jövőben is szerepet játszhatnak a nemzetközi esedésben.**

A [Quacquarelli Symonds](#) a nemzetközi továbbtanulást tervezők körében végzett globális [kutatást](#), több mint 19 000 fő megkérdezésével. Eredményeik azt mutatják, hogy a járvány sokak továbbtanulási terveit befolyásolta. A válaszadók jelentős része úgy nyilatkozott, hogy **a következő évre halasztja beiratkozását** (földrajzi régiótól függően 40–57 százalék). Emellett számos válaszadó **elzárkózott attól, hogy a járvány miatt online folytassa nemzetközi tanulmányait** (37–50%).

A változó mobilitási tervek mellett további hatás, hogy **a koronavírus-járvány miatt a külföldi hallgatók számos nem várt nehézséggel szembesülhetnek.** Bilecen ([2020](#)) például a következőkre figyelmeztet:

- a távolban lévő szerettek miatti aggodás;
- az anyagi helyzet nem várt megváltozása;
- az egészségügyi ellátáshoz való nehezebb hozzáférés a nyelvi kompetenciák hiánya miatt;
- a társadalmi kirekesztettség érzése és az esetlegesen felerősödő xenofób attitűdök.

Egy az [ELTE PPK](#)-n végzett, a hazánkban tanuló külföldiek körében **a mobilitás pszichológiai aspektusait vizsgáló kutatás** nyári adatfelvétele a járványhelyzet hatásaira is kitért. Az első eredményeket Nguyen Luu Lan Anh vezető kutató foglalta össze ([tka.hu, 2020.12.10.](#)). Eszerint:

- A nemzetközi hallgatók többségének volt negatív tapasztalata tanulmányi, társas

vagy pszichológiai téren. A járványhelyzet különlegessége, hogy **a megélt tapasztalatok** – legyenek akár pozitívak, akár negatívak – **szélsőségesebbé váltak**, felerősödtek.

- Az a korábban is kimutatott jelenség, miszerint ha egy hallgató meg tud küzdeni a stresszel, annak önbizalom növelő hatása van, a járvány idején is tapasztalható.
- **A tanulmányokat számos bizonytalanság kísérte**, melyeket a család, illetve közeli kapcsolatok hiányában társas vákuumban lévő nemzetközi hallgatók nehezebben élhettek meg.
- Az online oktatás egyes, nem interaktív formái **nem jelentettek érdemi tanulási lehetőséget.**
- Azok a hallgatók, akiknek volt érdemi kapcsolata magyarokkal, **segítőkézségről számoltak be.** Sok hallgató kapott támogatást egyes oktatóktól, illetve a nemzetközi irodáktól.

A kutatás azt is felmérte, hogy a nemzetközi hallgatóknak milyen igényei vannak, **mivel segíthetnék őket a felsőoktatási intézmények a járvány idején.** Felmerült például:

- a pszichológiai tanácsadás szervezése;
- az online kapcsolatfelvétel elősegítése mind a nemzetközi hallgatók között, mind a magyar hallgatókkal;
- a rendszeres tájékoztatás iránti igény;
- a jobban szervezett oktatás iránti igény;
- a szükséges technikai feltételek biztosítása.

Források:

- [Erasmus+ Higher Education Impact Study](#) – Európai Bizottság, 2019
- Kasza Georgina: [Távolléti oktatás, hallgatói élmények. Egy kutatás eredményei.](#) – TKA, online konferencia, 2020. október 1.
- Knight, Jane: [Student Mobility and Internationalization: Trends and Tribulations](#) – Research in Comparative and International Education 7 (1), 2012, pp. 20–33.
- Teichler, Ulrich: [Internationalisation Trends in Higher Education and the Changing Role of International Student Mobility](#) - Journal of International Mobility, 2017/1, pp. 177–216.

Készítette: Holle Alexandra
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-6486